

Tekst: Hans Spekman en Joep de Boer

Werken aan gelijke kansen vraagt om ongelijke behandeling

Er groeien in ons land honderdduizenden kinderen op in armoede. Deze kinderen doen het minder goed op school dan die uit rijkere gezinnen en dat ligt niet aan hun verstand. Armoede gaat over meer dan geld. Armoede verstikt. Het Jeugdeducatiefonds helpt kinderen uit armere gezinnen een gelijke kans te geven.

Hoewel de armoede onder kinderen en jongeren sinds 2013 afneemt, zijn kinderen relatief vaak arm. In 2017 leefde ongeveer 9 procent van de kinderen tot en met twaalf jaar in armoede. Kinderen uit een eenoudergezin zijn vaker arm dan kinderen uit een tweeoudergezin: 18 procent versus 7 procent (Hoff & Van Hulst, 2019). Een mogelijke verklaring is dat alleenstaande ouders niet zoveel (kunnen) werken als de kinderen jong zijn. Ook de grootte van het gezin is van invloed: wanneer het eenoudergezin uit ten minste drie minderjarige kinderen bestaat, is de kans op armoede veel groter (Hoff & Van Hulst, 2019). Overigens heeft bijna 60 procent van de groep arme kinderen werkende ouders (SER, 2017, p. 100).

Onderwijs en armoede

‘Leerlingen uit de armste gezinnen doen het minder goed op school dan leerlingen uit rijkere gezinnen’,

Gevolgen van armoede

Opgroeien in armoede betekent niet alleen het niet-hebben van spullen. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (Hoff, 2017) zette de (mogelijke) gevolgen van armoede voor kinderen op een rij.

Korte termijn: minder welbevinden en meer sociale uitsluiting.

Middellange termijn: slechtere schoolprestaties en probleemgedrag.

Lange termijn: verhoogde kans op armoede en sociale uitsluiting als volwassene.

constateert de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) in de publicatie *Educational Opportunity for All* (2017). Geen verrassing, wel urgent. Armoede zorgt voor stress en zorgen in het gezin, minder aandacht voor school, geen geld om uitstapjes te maken en de wereld te verkennen, geen geld voor bijvoorbeeld bijles als het kind achterstanden heeft. Met als gevolgen voor het kind: vaak een laag zelfbeeld, weinig toekomstperspectief en een lagere opleiding. Armoede heeft verstrekkende gevolgen en maar al te vaak wordt armoede van generatie op generatie doorgegeven. Deze 'geërfde' armoede en de toenemende ongelijkheid in de samenleving kunnen en moeten we doorbreken: dat is goed voor kind, samenleving en de economie van morgen. Maar lukt het al? Het Centraal Plan Bureau (CPB) concludeert in de *Policy Brief Centraal Economisch Plan 2020*: 'Vrijwel iedereen is voor gelijke kansen, maar dat ideaal wordt niet bereikt. Het maakt nog altijd uit in welk gezin je geboren wordt. Ongelijke kansen zijn gemiste kansen, voor het kind en de samenleving als geheel.'

‘Ongelijke kansen
zijn gemiste kansen’

Coronacrisis en armoede

De coronacrisis heeft nog eens extra de schijnwerper gezet op de noodzaak om te werken aan gelijke kansen. Kinderen die veel baat hebben bij meer uren onderwijs hebben door de coronamaatregelen nu juist minder uren gemaakt. Kinderen die moeten kunnen zien dat de wereld groter is, zagen de wereld kleiner worden, omdat ze het huis niet meer uitkwamen. Kinderen die groeiden door de sociale contacten op school, deden stappen achteruit toen ze hun juf/meester en leeftijdgenootjes moesten missen. De ongelijkheid onder kinderen is daardoor extra toegenomen in de afgelopen tijd. Er is een grote inhaalslag nodig.

Armoede doorbreken

Het Jeugdeducatiefonds wil een bijdrage leveren aan een samenleving waarin alle kinderen zich maximaal kunnen ontwikkelen, óók de kinderen die in armoede opgroeien. Onze ambitie is om generatie op generatie doorgegeven armoede te doorbreken. We willen werken aan een duurzame, schaalbare aanpak van kinderarmoede. Om dat te bereiken zoeken we samenwerking. We proberen met elkaar de (lokale) aanpak rondom kinderarmoede beter te maken, zodat méér kinderen beter worden bereikt. Bij alle keuzes die we maken, gaan we uit van het kind en de mensen in wie het kind vertrouwen heeft. En net als de Kinderombudsman (Wiersma et al., 2017) en de Sociaal-Economische Raad (2017) denken wij dat de school centraal moet staan bij de aanpak van kinderarmoede.

De school is de spil

Het Jeugdeducatiefonds werkt via de basisscholen, op basis van vertrouwen, verbinding en nabijheid. Aanvragen voor het fonds lopen altijd via de school, omdat daar bekend is wat de talenten en intellectuele mogelijkheden van de kinderen zijn. De juf of meester en de (intern) begeleider (en/of schooldirecteur) weten als geen ander wat nodig is. Zij hebben immers een band opgebouwd met kinderen. En een goede relatie tussen leraar en leerling werkt zeer positief uit op de prestaties, het zelfvertrouwen en het toekomstbeeld van kinderen. Scholen moeten aan een aantal criteria voldoen om gebruik te kunnen maken van ons fonds. Het belangrijkste criterium is: minimaal 50 procent van de leerlingen groeit op in armoede. Volgens een inschatting van het Nationaal Regieorgaan Onderwijs (NRO) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is dit op ongeveer een kwart van de scholen in Nederland het geval, zo lieten ze het Jeugdeducatiefonds weten in een gesprek. Via de rapportage van het NRO, die ieder schoolbestuur krijgt, is voor basisscholen eenvoudig na te gaan of ze aan het criterium voldoen (voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs is het iets ingewikkelder). Voldoet een school eraan, dan wordt deze door ons gecertificeerd. Voor de gecertificeerde scholen reserveren we een budget: het eerste jaar € 10.000 en daarna € 13.000 per schooljaar. De certificering stopt pas, als de school niet meer aan de certificeringsvoorwaarden voldoet of als onze financiering niet (meer) rondkomt. Scholen kunnen aanvragen doen voor activiteiten, producten en voorzieningen die binnen de reguliere geldstromen van overheden niet mogelijk zijn. Ze kunnen het budget zowel inzetten voor individuele kinderen als voor groepen. Op de site jeugdeducatiefonds.nl staat een overzicht van producten en diensten die kunnen worden gefinancierd. Het aanbod is breed: van de aanschaf van een laptop tot

een sociale vaardigheidstraining of een schooltuitje. Vrijwilligers (veelal gepensioneerde onderwijzers) van het Jeugdeducatiefonds kunnen scholen helpen om goede keuzes te maken en aanvragen in te dienen. Ook organiseert het fonds intervisiebijeenkomsten waarin scholen van elkaar leren en elkaar inspireren.

De school had al een fiets en busabonnement geregeld

Wat wij zien en horen

Het afgelopen jaar bezocht alleen al de directeur van het Jeugdeducatiefonds bijna driehonderd scholen die zich graag willen aansluiten bij het fonds of al gecertificeerd zijn. Scholen met gedreven leraren en onderwijsondersteuners. Zij zien de potentie van de kinderen. Maar ze zien ook dat geldgebrek hun ontwikkeling belemmert. Ze zien dat hun scholen, met heel veel kinderen die opgroeien in armoede, nog een veel grotere opgave hebben dan de scholen waarbij dat niet zo is. Op een schoolbezoek zei een intern begeleider dat zij zo vaak bezig moet zijn met niet-schooldingen, zoals illegaal inwonen bij oma, een moeder met een doodswens ... We hoorden verhalen over kinderen die geen geld hebben voor een traktatie of schoolfoto, die nog nooit buiten hun wijk geweest zijn, die in de winter met een kapot zomerjasje op school komen. Kinderen met opengeknippte schoenen, in vieze, te kleine kleding. Kinderen die zonder ontbijt en zonder gevulde broodtrommel op school arriveren, die kilometers moeten lopen, omdat ze geen fiets hebben, en altijd te laat zijn. Over kinderen die getuige waren van de moord op hun moeder. Die nooit te horen kregen dat hun toekomst beter kan zijn.

Wat scholen doen

We horen ook veel verhalen over wat scholen doen om kinderen te helpen. Over leraren die na schooltijd naar de H&M gaan om kleding te kopen. Eén schooldirecteur vertelde dat ze elke dag een meisje ophaalt, zodat het

Nieuw slot

Soms staat de bureaucratie een oplossing in de weg. Een voorbeeld: twee kinderen zijn op school moe en afgeleid, omdat ze elke avond de deur moeten barricaderen voor hun gewelddadige vader die weliswaar niet meer thuis woont, maar het gezin nog dagelijks lastigvalt. Heel veel instanties liepen de deur plat, maar 280 euro voor een nieuw slot paste niet in iemands budget. Fijn dat wij konden helpen.

meisje op school komt. We spraken leraren die maanden bezig zijn geweest een andere woning te regelen voor een astmatisch jongetje, dat in een beschimmelde flat woonde. Met succes. We bezochten ook een school waar men er alles aan doet een meisje op de havo verderop te krijgen, terwijl haar moeder het meisje per se 'veilig' op het vmbo naast de flat wil houden. De school had al een fiets geregeld en een busabonnement – alles om moeders bezwaren weg te nemen ten behoeve van de toekomstkansen van het meisje.

In sommige extreme situaties kunnen kinderen niet zonder hun school. Een moeder wil haar dochter niet. Nu niet en al heel lang niet. Het kind gaat naar tante. Tante wil het nichtje niet meer. 'Het is een lief en slim kind', zo zegt haar juf. Het meisje zit nu vijf dagen in de noodopvang. 'Goh juf, wat vind ik fijn dat jij bestaat ... van jou mag ik er zijn', zegt zij.

Afstemming tussen onderwijs en zorg kan beter

We horen over moeders die zo hun best doen, maar vastlopen. Werkende alleenstaande ouders die voor een klein loon heel veel uren werken en daardoor thuis geen begeleiding kunnen geven. Veel psychische problemen. Ingewikkelde vechtscheidingen waar kinderen de dupe van zijn. Een jongetje uit groep 5 dat kilometers loopt, omdat er geen geld op de ov-kaart staat. Nooit op tijd op school is, zelden ontbijt en niets te eten mee naar school heeft. Het jochie zegt tegen de directeur dat hij dood wil. De instantie die de moeder begeleidt, geeft aan dat de opvoeddoelen gehaald zijn. Een fatsoenlijk ontbijt, eten mee en zorgen dat het jongetje op tijd op school kan komen: dat waren geen opvoeddoelen. De school was ook niet betrokken. De aansluiting tussen zorg en onderwijs haperde. Hier valt vaak nog een wereld te winnen.

Gemene deler

Wat we op al deze scholen horen, is dat armoede vaak leidt tot spanningen en stress in een gezin. Met grotemensenproblemen in je hoofd, of zonder eigen bed thuis waar je tot rust kunt komen, is concentreren op school lastiger en kun je niet zo goed leren. Deze kinderen hebben extra ondersteuning nodig om hun potentieel te ontwikkelen. Maar ze gaan vaak naar scholen die, meer nog dan andere basisscholen, te maken hebben met een groeiend lerarentekort. Dit zijn de scholen waar zo zichtbaar is dat de kansongelijkheid in ons land niet afneemt, maar alleen maar toeneemt. Dit zijn de scholen waar een schepje bij moet.

Hebben wij als samenleving ambitie?

Ondertussen is er extra geld gekomen via het Nationaal Programma Onderwijs (nponderwijs.nl). Mooi natuurlijk, maar is het niet belachelijk dat een basisschool uit Aerdenhout ook zevenhonderd euro per kind krijgt? Ze weten van gekkigheid niet wat ze ermee moeten.

Vergelijk dat met ongeveer de helft van de scholen waar wij mee werken: die hebben onder meer grote moeite de formatie met gekwalificeerd personeel rond te krijgen. Het werken aan gelijke kansen vraagt, nee: schreeuwt, om een ongelijke behandeling van scholen. Maar hebben wij als samenleving wel de ambitie om generatie op generatie doorgegeven armoede te doorbreken? Willen we de schaamte zien van ouders als ze vastlopen, maar ook de trots als het ze wel lukt? Zijn 'gegoede burgers' bereid om de kinderen die opgroeien in armoede zover te brengen dat ze kunnen en gaan concurreren met hun eigen kinderen?

De vooruitgang van kinderen is onze vooruitgang als samenleving

Opbrengsten van het Jeugdeducatiefonds

De afgelopen drie jaar zijn we gegroeid; we ondersteunen inmiddels driehonderd scholen! Dankzij geweldige steun van en samenwerking met andere fondsen, particulieren en gemeenten hebben we afgelopen jaar meer dan 95.000 kinderen snel en simpel kunnen helpen. De gemeenten financieren de scholen voor een derde deel mee. We werken samen met nu al 32 gemeenten waar we jaarlijks bespreken wat wij beter kunnen doen en ook wat een gemeente kan leren van onze ervaringen. Een directeur in Amsterdam Zuidoost merkte op dat wij ver gaan in onze ondersteuning aan kwetsbare kinderen, in de positieve zin van het woord. Dat klopt. De vooruitgang van kinderen is onze vooruitgang als samenleving. Het Jeugdeducatiefonds helpt kinderen graag vooruit te komen!

Ken jij een school met veel kinderen die leven in armoede? Of werk je er zelf? En zou deze school de hulp van het Jeugdeducatiefonds goed kunnen gebruiken? Ga dan naar: jeugdeducatiefonds.nl en meld je aan.

Hans Spekman

Hans Spekman was 25 jaar politiek actief als wethouder, volksvertegenwoordiger en voorzitter van de PvdA. Tegenwoordig is hij directeur en noeste vrijwilliger van het Jeugdeducatiefonds.

Joep de Boer

Joep de Boer is sinds 1975 werkzaam in het onderwijs, sinds 1981 als directeur primair onderwijs. Hij gaf leiding aan zeer uiteenlopende scholen (ook cluster 2, 3 en 4 van het so en vso). Hij zet zich ervoor in om de kansongelijkheid die kinderen binnen het primair onderwijs ervaren te bestrijden, tegenwoordig als vrijwillige regiocoördinator bij het Jeugdeducatiefonds.

Literatuur

- Centraal Plan Bureau (2020). *Policy brief, centraal economisch plan 2020*. <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Policy-Brief-Centraal-Economisch-Plan-2020.pdf>
- Hoff, S. (2017). *Armoede onder kinderen Een probleemschets*. SCP.
- Hoff, S., & Van Hulst, B. (2019). Armoede bij kinderen en volwassenen. In: *Armoede in kaart: 2019*. Geraadpleegd op 7 september 2021, van <https://digitaal.scp.nl/armoedeinkaart2019/armoede-bij-kinderen-en-volwassenen/>
- Lusse, M., & Kassenberg, A. (2020). *Omgaan met armoede op scholen. Handreiking voor po en vo*. Hogeschool Rotterdam en Hanzehogeschool Groningen.
- Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (2017). *Educational opportunity for all: Overcoming inequality throughout the life course*. <https://doi.org/10.1787/9789264287457-en>
- Sociaal-Economische Raad (2017). *Opgroeien zonder armoede*.
- Wiersma, M., Van der Kooi, C., & Kalverboer, M. (2017). *Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede*. Kinderombudsman.